

Spominska cerkev Sv. Duha v Javorci.
Foto: Željko Cimprič, junij 2006.

Muzej na prostem na Kolovratu.
Foto: Tamino Petelinšek, september 2008.

POT MIRU OD ALP DO JADRANA IN DEDIŠČINA SOŠKE FRONTE

Med letoma 1915 in 1917 je v dolini Soče in na Krasu divjala soška fronta. Fronta je bila del jugozahodne fronte, ki je potekala od prelaza Stelvio na tromeji med Švico, Italijo in Avstrijo do Devina ob Tržaškem zalivu. V enotah italijanske vojske na eni strani ter avstro-ogrške in nemške na drugi strani so se v 12 ofenzivah bojevali, trpeli ... umirali fantje in možje vsaj dvajsetih narodov.

Soška fronta je pustila za seboj milijon žrtev, 300.000 je bilo mrtvih. Veliko civilnega prebivalstva je moralo v begunstvo. Vojna je uničila mesta in vasi, za vedno je zaznamovala kraje na fronti in v zaledju, preživele vojake in njihove svojce ter domačine.

Vojna je za seboj pustila zgodovinsko dediščino nacionalnega in evropskega pomena. Premična dediščina soške fronte je na ogled v muzejih in zasebnih zbirkah, nepremična pa na zgodovinske dogodke spominja in opozarja po dolinah, hribih, gorah in celo kraških jamah na območju, kjer so potekali boji.

Premična dediščina z območja tedanje soške fronte je predstavljena v Kobariskem muzeju, ki je povsem posvečen tem bitkam, v Tolminskem in Goriškem muzeju ter v Pokrajinskem muzeju v Gorici/Gorizia, muzeju na Debeli Griži / Monte San Michele, muzeju v Foljanu - Sredipolju / Fogliano - Redipuglia, v različnih muzejih v Trstu/Trieste ter v mnogih zasebnih zbirkah na obeh straneh tedanje meje.

Sto let stara nepremična dediščina soške fronte je vidna v najrazličnejših ostankih, oboležjih in spomenikih. Tu so vojaška pokopališča, kostnice, spominske cerkve in kapele, bunkerji, kaverne, strelski jarki, spominska obeležja posameznim vojaškim enotam ali posamezniku ...

Pomembna je še nesovna dediščina, ki se je ohranila tudi v individualnem in kolektivnem spominu na to obdobje in se medgeneracijsko širi.

Nepremična dediščina bi verjetno propadla, če je ne bi že pred 30 in več leti začeli raziskovati ter nato obnavljati posamezniki in društva (na primer Društvo 1313, Društvo soška fronta, Društvo Peski, Turistično društvo Kobarid itn.). Na pobudo Zdravka Likarja in dr. Antona Jegliča je leta 2000 nastala Ustanova Fundacija Poti miru v Posočju. Kot je zapisano v statutu, je namen Fundacije splošnokoristen in trajen. Osnovne aktivnosti Fundacije so študijsko-raziskovalno delo, obnova in predstavitev dediščine prve svetovne vojne, vzpostavitev Poti miru od Alp do Jadrana, založništvo strokovnega in promocijskega gradiva, ureditev zgodovinske knjižnice Kobarid, razvoj zgodovinskega turizma, sodelovanje s sorodnimi institucijami v Sloveniji in tujini itn. S svojim delom Fundacija dopolnjuje dejavnost muzejev, društev, turističnih organizacij, občin ter drugih strokovnih in raziskovalnih ustanov. Poslanstvo, vizijo in program Fundacije od leta 2000 podpira tudi Vlada Republike Slovenije.

V 15 letih delovanja je Fundacija uresničila veliko zastavljenih ciljev, med drugimi tudi:

- V sodelovanju s Tolminskim muzejem in Lovrom Galicem je naredila popis 21.000 padlih vojakov, pokopanih na območju Zgornjega Posočja, ki je dostopen v knjižni in elektronski obliki. V letu 2015 je podatke o svojcih iskalo 60 oseb.

* Maša Klavora, strokovna sodelavka, Ustanova Fundacija Poti miru v Posočju, Gregorčičeva 8, 5222 Kobarid; info@potmiru.si.

- Narejeno je bilo zelo veliko promocijskih in strokovnih publikacij in drugih gradiv o soški fronti in Poti miru v različnih jezikih (dnevnik *V viharju soške*, knjižica *Idrsko, 4. junij 1915*, knjiga *Od Krna do Rombona*, zgibanke, DVD in vodnik o Poti miru v Zgornjem Posočju, zgibanke o Poti miru na Goriškem in Krasu, zgibanke in vodnik po Poti miru od Alp do Jadrana, zgodovinski-turistični karti 1:25.000 za Pot miru v Zgornjem Posočju ter na Goriškem ...).
- Zgodovinska knjižnica Kobarid, ki je vključena v bibliografski sistem COBISS, obsega okrog 2400 enot slovenske in tuje literature o prvi svetovni vojni in do-moznanstvu.
- Organizacija in soorganizacija zgodovinskih simpozijev o 1. svetovni vojni, delavnic za turistične ponudnike ter kulturnih, športnih, izobraževalnih in drugih dogodkov.
- Predstavitve dediščine soške fronte in Poti miru na simpozijih, turističnih sejmih in drugih promocijskih dogodkih doma in v tujini (Praga, Sarajevo, Meran, Milano, München, Bruselj, Budimpešta, Celovec, Gorica, Ljubljana itn.) ter v strokovnih zbornikih.
- Pridobivanje primarnega in sekundarnega arhivskega gradiva prve svetovne vojne iz evropskih ustanov in arhivov posameznikov, njihovo dokumentiranje, pro-učevanje ter uporaba v različne namene.
- V sodelovanju z različnimi organizacijami so se izvedle študijske ture za profesorje zgodovine, novinarje (v letu 2014 je Pot miru obiskalo 90 novinarjev), turistične ponudnike in agente, študente ...
- Pomoč pri pripravi seminarских, diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog.
- Priprava lastnih in skupnih razstav (o Poti miru, ženskah v prvi svetovni vojni, letalstvu v času soške fronte ...), ki gostujejo po Sloveniji in bližnjih krajih v tujini.
- Na avtentičnih lokacijah nekdanje soške fronte v Zgornjem Posočju je Fundacija v sodelovanju z društvi uredila šest muzejev na prostem, kjer se obiskovalci sprehodijo skozi jarke, kaverne, strelske in topniške položaje ... Z drugimi spomeniki iz prve svetovne vojne, kulturnimi in naravnimi spomeniki, še živimi planinami in TIC-i jih je leta 2007 povezala v 100 kilometrov dolgo Pot miru v Zgornjem Posočju. Po zgledu te poti je pozneje nastala tudi Pot miru od Alp do Jadrana.
- Obnova 30 spomenikov, spominskih obeležij in vojaških kapelic iz obdobja soške fronte.
- Postavitev informacijskih tabel na avstro-ogrskih vojaških pokopališčih, nemških in italijanskih kostnicah, muzejih na prostem, spominskih cerkvah ter drugih spomenikih soške fronte na območju Poti miru od Alp do Jadrana.
- Fundacija spodbuja vodene ogledde dediščine soške fronte, zato vodi seznam turističnih vodnikov s specializiranim znanjem o prvi svetovni vojni ter zanje organizira izobraževanja. Število vodenih ogledov se iz leta v leto povečuje.
- V Kobaridu, kjer je sedež Fundacije, deluje Informacijski center Poti miru, kjer so na razpolago vse informacije o dediščini soške fronte, vodnikih, turističnih ponudnikih vzdolž Poti miru ter interaktivna razstava o Poti miru, trgovinica s spominki domače in lokalne obrti ter konferenčni in galerijski prostori. V letu 2015 ga je obiskalo okrog 25.000 obiskovalcev.
- Vzpostavljena je spletna stran www.potmiru.si.
- Sodelovanje na kulturnem, promocijskem in turističnem področju s slovenskimi organizacijami v Furlaniji - Julijski Krajini (Italija).
- V sodelovanju z občinami in drugimi organizacijami zaledja soške fronte se je ideja Poti miru v letu 2015 razširila tudi na območje Bohinja, Kranjske Gore, Cerčna, Idrije, Logatca, Vipave in Ajdovščine.
- Med letoma 2012 in 2015 se je tudi s pomočjo čezmejnega projekta med Slovenijo in Italijo začela vzpostavljati in razvijati Pot miru od Alp do Jadrana. Poslanstvo te ideje je povezava območja, kjer je nekdanja potekala prva svetovna vojna, sodelovanje med institucijami in ljudmi ter trajnostni razvoj na turističnem in drugem področju. Vodilni partner projekta, Pokrajina Gorica (Italija), in idejni vodja, to je Fundacija Poti miru, sta v sodelovanju z občinami, pokrajinami in drugimi partnerji povezali posamezne zgodovinske poti, območja in spomenike s soške fronte od Loga pod Mangartom do Trsta. Dediščina se je evidentirala in ovrednotila, oblikovalo se je veliko promocijskega gradiva in celostna grafična podoba, organiziralo več različnih dogodkov, obnovili so se posamezni spomeniki in uredile poti, postavile so se informacijske table, izvedle študijsko-raziskovalne aktivnosti. Slavnostno odprtje Poti miru je bilo na skupnem trgu med Novo Gorico in Gorico 21. marca 2015. Okrog 300 kilometrov dolga pohodniška pot, ki jo je delno mogoče tudi prekolesariti, do posameznih lokacij pa se pripeljati z avtomobilom ali avtobusom, je zelo zanimiva zgodovinsko-turistična ponudba čezmejnega območja. Zaradi skupne promocije in stoletnic prve svetovne vojne se je obisk zgodovinskih točk v zadnjih letih zelo povečal. V letu 2015 so bili najbolj obiskani naslednji kraji: Kobariški muzej (okrog 65.000 obiskovalcev), Park miru na Sabotinu (okrog 40.000 obiskovalcev), muzej na prostem Kolovrat (okrog 25.000), utrdba Kluže (okrog 10.000; okrog nje vsaj petkrat toliko obiskovalcev), spominska cerkev Svetega Duha v Javorci (okrog 5000, kar je manj kot leta 2014, saj je bila zaradi plazu cesta do Javorce dvakrat zaprta), Pomnik na Cerju (okrog 9000; okrog njega vsaj dvakrat toliko), italijanska kostnica v Sredipolju/Redipuglia (okrog 120.000), Tematski park

Grande Guerra v Tržiču/Monfalcone (okrog 7000), muzej na prostem na Debeli Griži / Monte san Michele (okrog 45.000) ...

Glavne aktivnosti Fundacije do leta 2020 pa bodo:

- Izdaja zelo obsežne in strokovne knjige avtorja Lovra Galića *Cvetje – Mengore, v viharju vojne 1915–1917*.
- Nadaljnje aktivnosti na Poti miru od Alp do Jadrana, da ta pot postane evropsko prepoznaven zgodovinsko-turistični produkt in blagovna znamka.
- Popis padlih avstro-ogrskih vojakov na vojaških pokopališčih na Goriškem in Krasu ter popis slovenskih vojakov, padlih na vseh bojiščih v prvi svetovni vojni.
- Pomoč Mestni občini Nova Gorica in Občini Miren - Kostanjevica pri nadaljnjem razvoju dveh zelo obiskanih točk na Poti miru (Sabotin in Cerje) ter nadaljnji razvoj tudi zelo obiskanega muzeja na prostem Kolovrat, kjer ima Fundacija informacijsko točko.
- Okrepiti sodelovanje z drugimi zgodovinskimi mesti in ustanovami, ki se ukvarjajo z ohranjanjem in predstavitvijo prve svetovne vojne (Gorica, Cortina d'Ampezzo, Verdun, Yprès, Przemisl, Sarajevo, kraji v Karpatih, Praga ...).
- Skupaj s Kobariškim muzejem, Občino Kobarid in Nacionalnim odborom za obeleževanje stoletnic prve svetovne vojne v juliju 2017 organizacija koncerta vojaških orkestrov iz več držav, novembra 2018 pa odprtje Spominskega parka in podpis Evropske zaveze za mir v Kobaridu.
- Vpis Poti miru od Alp do Jadrana in dediščine prve svetovne vojne na Unescov seznam svetovne dediščine. Januarja 2016 je bila na Unescov poskusni seznam sprejeta transnacionalna serijska nominacija Pot miru od Alp do Jadrana – dediščina prve svetovne vojne, ki

jo je vložila Republika Slovenija. Želja pripravljavec je, da to nominacijo podprejo tudi Italija, Avstrija in druge države. Poleg vpisa na Unescove sezname si bo Fundacija prizadevala tudi za vpis dediščine soške fronte na druge evropske sezname dediščine (Evropske poti pri Svetu Evrope in Znak evropske dediščine pri Evropski komisiji).

Fundacija za doseg vseh zastavljenih ciljev pridobiva sredstva na evropskih razpisih in z lastno dejavnostjo, njeno poslanstvo pa podpirajo tudi nekatera ministrstva in občine.

Pri svojem delu Fundacija sodeluje z ministrstvi, veleposlaništvu RS v tujini, z Znanstvenoraziskovalnim centrom Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Slovensko turistično organizacijo, občinami, Kobariškim, Tolminskim in Goriškim muzejem, Muzejem novejšje zgodovine Ljubljana, Univerzama v Ljubljani in Kopru, Zavodom za varstvo kulturne dediščine Nova Gorica, Zavodom RS za šolstvo, lokalnimi turističnimi zavodi, Nacionalnim odborom za obeleževanje stoletnic prve svetovne vojne, Inštitutom za novejšjo zgodovino, društvi, zasebnimi zbiratelji in turističnimi ponudniki ter drugimi. Ob stoletnicah prve svetovne vojne se je povečalo sodelovanje tudi z različnimi organizacijami in ustanovami iz vse Evrope, predvsem iz Italije, Madžarske, Avstrije, Češke, Poljske, Slovaške in Hrvaške.

Fundacija je nastala z mislijo na vse vojake, ki so se borili v teh prekletih vojnah, z željo, da se nanje ohrani spomin, in z upanjem, da se bodo problemi reševali v sodelovanju in na miren način. Naj se ideja Poti miru udejanja vsak dan in v vsakem človeku.

